

CONGRÉS INTERNACIONAL LITERATURA I EXILI

EMILI SAMPER & ORIOL TEIXELL

Universitat Rovira i Virgili, Dept. de Filologia Catalana

emili.samper@urv.cat, oriol.teixell@urv.cat

Els dies 23, 24 i 25 d'octubre de 2019, diferents espais del Campus Catalunya de la Universitat Rovira i Virgili van acollir la celebració del Congrés Internacional Literatura i Exili. Organitzat pel Departament de Filologia Catalana, i impulsat des del Grup de Recerca Identitats en la Literatura Catalana (GRILC) i el grup Literatura, Iconografia i Recepció de l'Antiguitat (LIRA), el congrés va acollir una vuitantena de comunicacions, tres ponències i dues taules rodones.

Atès que l'exili és un tema recurrent a tota la literatura, i a la llum de la molta documentació que ha anat emergint sobre el tema i dels estudis que s'hi han dedicat aquests darrers anys, el congrés volia reconsiderar, o plantejar per primera vegada en alguns casos, la força de l'exili en la gestació de les obres literàries i la manera com les va modelar. Calia revisar els conceptes d'*exili* i d'*exiliat*: els processos d'esquinçament cultural amb el canvi abrupte de país, els exilis polítics, bèl·lics i econòmics. I és que passat i present generen, en la contesa d'exili, una enorme activitat literària —creació, edició, públic lector, traducció, censura— que el congrés es proposava d'estudiar. En aquest sentit, l'objectiu va ser acollir les molt diverses concrecions literàries que ha segregat la situació d'exili en el decurs de l'espai i del temps. Es tractava, doncs, d'una reunió acadèmica de temàtica oberta i plural que s'iniciava amb l'exili dels clàssics grecs i llatins i continuava amb una àmplia mostra dels èxodes de cultures i persones que per raons múltiples —acusadament les polítiques— han hagut de trasplantar vides, famílies i activitats professionals i creatives a un lloc nou i sovint molt allunyat del seu redós.

Per assolir l'objectiu del congrés, el comitè organitzador plantejava l'estudi a l'entorn de tres línies de recerca principals: (a) la literatura d'exili: identitat i refugi —anàlisi de la crisi identitària que produeix la pèrdua de l'entorn que comporta l'exili i estudi del paper que exerceix la literatura en la recuperació i reconstrucció de la identitat i de les arrels perdudes—; (b) la hibridació cultural de les literatures d'exili —estudi de les literatures d'exili que recullen elements propis d'un context històric, social i cultural de mestissatge, fruit de la barreja del bagatge personal de l'exiliat amb la societat receptora; anàlisi de la identitat híbrida, reflectida en l'obra literària, entre allò que els escriptors deixen enrere i allò que els acull—, i (c) l'exili i la figura de l'exiliat en la literatura —l'exili i la figura de l'exiliat com a matèria literària, la construcció del(s) mite(s) de l'exiliat i de l'exili.

Es van llegir més de vuitanta comunicacions d'investigadors procedents d'universitats i centres de recerca d'arreu del món, una mostra molt representati-

va de diversos exilis transversals i diacrònics, però també dels més propers, que afecten el present que vivim. Països dels continents europeu i africà, l'Amèrica Llatina i l'Amèrica Central són alguns dels espais de sortida o de recepció d'escriptors que han viscut un exili i que n'han deixat una petjada literària, espais sobre els quals es va debatre de manera enriquidora durant la celebració del congrés.

El congrés va comptar amb tres ponències plenàries. La primera, «Exile and Civil War in Horace», a càrrec de Stephen Harrison de la Universitat d'Oxford. Harrison analitzà l'exili en Horaci, tema natural per al poeta llatí, que a les *Odes* va escriure de manera prominent sobre el seu desplaçament. La segona, «El fil de Penèlope: la idea del retorn en la narrativa catalana de l'exili», a càrrec de Maria Campillo de la Universitat Autònoma de Barcelona, que versà sobre la tematització del retorn a partir de tres models estètics diferents i tres autors que operen, respectivament, des del realisme testimonial (Vicenç Riera Llorca), la fabulació paròdica (Pere Calders) i la distòpia (Francesc Trabal). La tercera i darrera, «Lapis Exillis: de com l'exili pot fer renéixer una cultura de les cendres», a càrrec de Joan Ramon Resina de la Universitat de Stanford. La ponència analitzà la imposició d'una diglòssia identitària en l'exiliat, atès el caràcter privatiu de la diàspora. Així mateix, es qüestionà sobre la identificació de l'exiliat amb la cultura acollidora i l'adquisició gradual dels seus hàbits i formes de pensar, amb especial èmfasi en la capacitat adaptativa dels exiliats, que, desarrelats espiritualment (això és, desconnectats) dels espais d'origen, són capaços d'obrir-se a una realitat més gran.

Així mateix, es van organitzar dues taules rodones que reflexionaren a l'entorn dels exilis passats i contemporanis, respectivament: «Viure i estudiar l'exili», amb la presència de Maria Campillo i Víctor Hurtado i la moderació de Montserrat Corretger; i «No posis cap clau a la paret. Tres escriptors refugiats a Catalunya parlen del seu exili», esdeveniment coorganitzat amb el PEN Català i amb la presència de Kaissa Oul-Braham i Milthon Robles i la moderació de Montserrat Palau.

Es van organitzar, també, dues activitats de caire cultural estretament lligades al tema central del congrés. Per una banda, el 23 d'octubre, l'Aula Magna va acollir el concert «Exilis: cançons d'exili i camins», a cura de Mariona Sagarra i Ferran Martínez (amb un repertori preparat *ex professo* i a l'entorn de poesies d'exili), i, per altra banda, del 14 d'octubre a l'1 de novembre, el CRAI del Campus Catalunya va acollir l'exposició «Els maquis al còmic: vinyetes resistents», de Paco Collado (un projecte divulgatiu al voltant de la lluita dels maquis i de la guerrilla antifranquista). Altrament, la imatge gràfica del congrés, un gravat de l'artista Roser Bru —catalana exiliada a Xile—, tampoc no és arbitrària: l'obra «Doble mirada», amb el rerefons del diàleg entre exilis i exiliats. En paral·lel, durant la celebració del congrés, i amb un seguiment notable, es va donar compte de totes les activitats realitzades mitjançant el compte de Twitter @literaturaexili i l'etiqueta #litexiliURV.

L'esdeveniment va comptar amb el patrocini de l'Institut d'Estudis Catalans i la Fundació Privada Mútua Catalana. Alhora, van col·laborar-hi les institucions i entitats següents: la Diputació de Tarragona, l'Amical de Mauthausen, la Fundació Josep Irla, l'Institut Ramon Llull, el Museu Memorial de l'Exili i el PEN Català. Així mateix, també es va comptar amb la col·laboració de diversos òrgans de la Universitat Rovira i Virgili: Publicacions URV, la Facultat de Lletres, la Càtedra Josep Anton Baixeras de Patrimoni Literari, el programa de Doctorat en Estudis Humanístics i el Departament d'Estudis Anglesos i Alemanys. Així mateix, cal agrair la col·laboració d'alumnat i professorat dels departaments de Filologia Catalana i Estudis Anglesos i Alemanys.

El comitè organitzador —format per Jesús Carruesco, Montserrat Corretger, Diana Gorostidi, Emili Samper i Oriol Teixell— valora molt positivament la bona acollida del congrés, que es reflecteix en el nombre, qualitat i procedència variada de les comunicacions, ponències i taules rodones. Celebrat en el marc del vuitanè aniversari del final de la guerra civil espanyola i de l'inici de l'èxode republicà de 1939, el congrés i la seva capacitat d'acollir veus d'investigadors sobres exilis i exiliats molt diversos han fet avançar, sens dubte, els estudis històrics i literaris a l'entorn d'aquesta temàtica des d'un acostament polièdric.